

Arkeologiska utredningar i

Vallentuna

Arkeologisk utredning vid Björkby
och för Hagaskolan, Vallentuna
socken och kommun, Uppland.

Margareta Boije

Rapport 2001:26

Arkeologiska utredningar i

Vallentuna

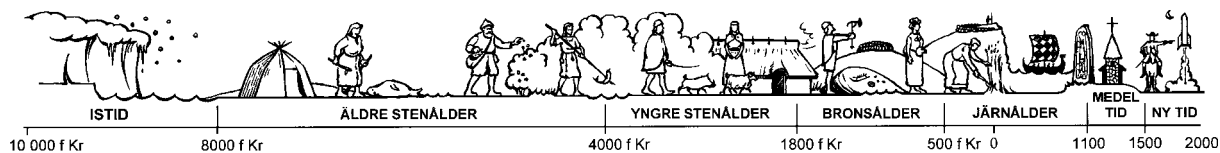
Arkeologisk utredning vid Björkby
och för Hagaskolan, Vallentuna
socken och kommun, Uppland.

Margareta Boije

Rapport 2001:26

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Anders Ericsson
 Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2001

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	8
Syfte och metod	8
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Tidigare undersökningar	10
Resultat	10
Utredningsområde 1	10
Utredningsområde 2	10
Utredningsområde 3	11
Slutord	12
Referenser	12
Administrativa uppgifter	12

Figurförteckning

Fig. 1. Utdrag med utredningsområdena markerade på Blå kartan	6
Fig. 2. Tabell över fornlämningar och objekt inom utredningsområdet.	7
Fig. 3. Utdrag ur Ekonomiska kartan med undersökningsområde 1 och 2 markerade	9
Fig. 4. Utdrag ur Ekonomiska kartan med undersökningsområde 3 markerat	9
Fig. 5. Detaljbild av U0 3 med de olika schakten och objekten markerade	11

Bilagor

Bilaga 1. Provgrops och schaktbeskrivningar

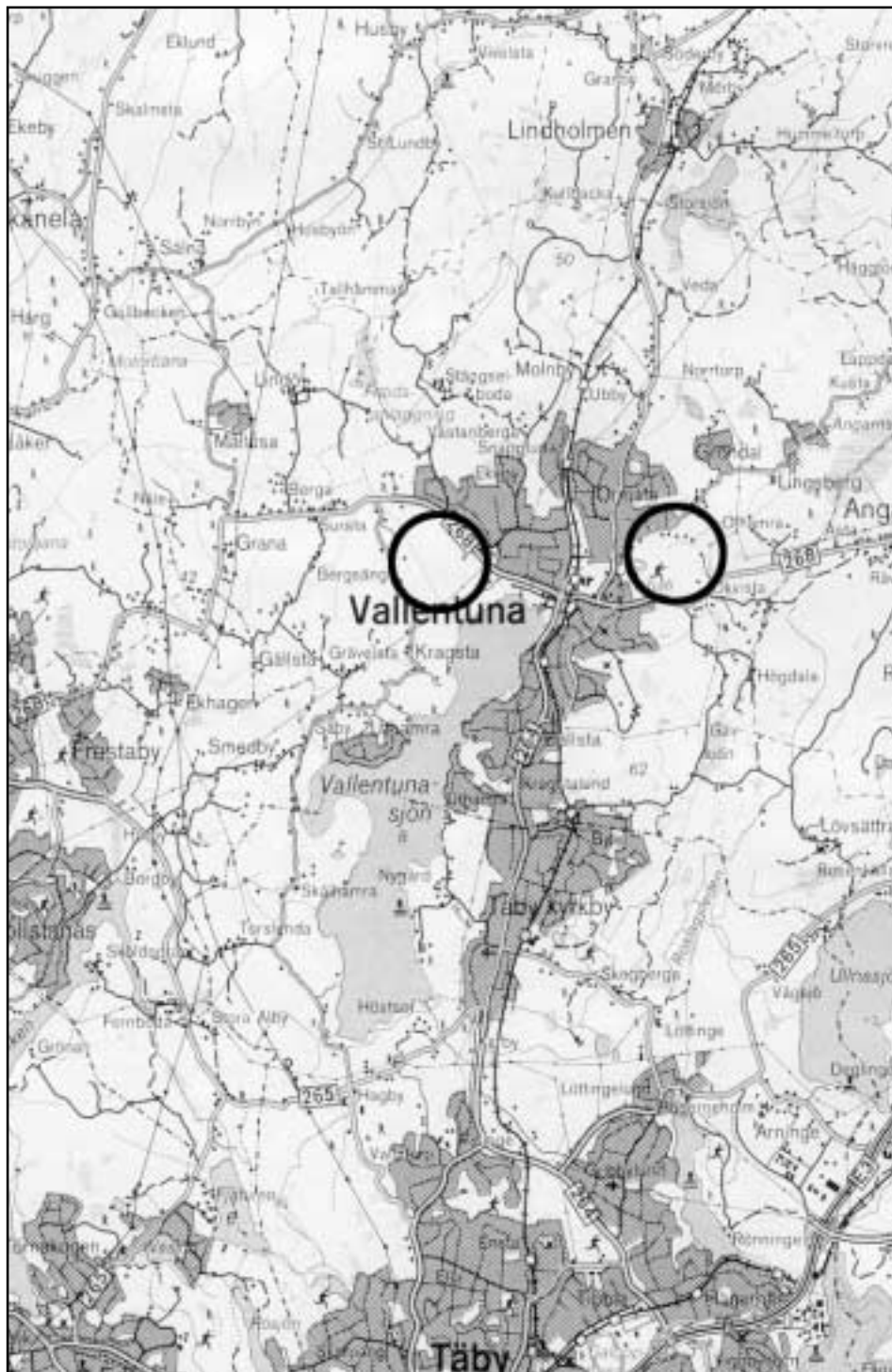

Fig. 1. Utdrag med utredningsområdena markerade på Blå kartan, skala 1:100 000.

Sammanfattning

Stockholms läns museum genomförde under oktober 2001 en arkeologisk utredning inom tre områden i Vallentuna. Utredningsområdena (UO) utgörs dels av ett ca 15 ha stort område mellan Lingsbergsvägen och Vallentuna idrottsplats (UO 1) vilket ska detaljplanläggas för skola och bostäder, dels av ett ca 1,2 km långt vägreservat för Arningevägens förlängning mellan Lingsbergsvägen och Angarnsvägen (UO 2) och dels av ett ca 17 ha stort område intill Björkby (UO 3) inom vilket en begravningsplats planeras att anläggas.

Inga fornlämningar kunde konstateras inom UO 1 och 2. Inom UO 3 (Björkby) framkom en förhistorisk bebyggelseindikation i form av rester efter en eldstad (Obj 5). Objektet är att betrakta som fornlämning.

Observera att fornlämningen inte har avgränsats inom ramen för denna utredning. Notera även att det till varje fornlämning hör ett skyddsområde vars storlek är beroende av fornlämningens art och betydelse. Länsstyrelsen i Stockholms län, Kulturmiljöenheten är beslutsfattande myndighet rörande fornlämningsfrågor.

Obj/Raä	Typ	Källa	Status	Kommentar
Raä 358	Stensättning	FMR	Fornlämning	Ligger utanför UO enligt ny gränsdragning (se karta).
Raä 412	Gränsröse + rest sten (sentida)	FMR	Ej fornlämning	
Obj 1	Boplatsläge	Specialinventering, utredningsgrävning	Ej fornlämning	
Obj 2	Boplatsläge	Specialinventering, utredningsgrävning	Ej fornlämning	
Obj 3	Odlingsröse	Specialinventering	Ej fornlämning	
Obj 4	Bytomt	Kartinventering, specialinventering	Delvis bebyggd	På äldre lantmäterikarta (1635) anges bytomtens läge. I hagmarken konstaterades också husgrunder. Äldsta skriftliga belägg dateras 1538. Fastigheten tillhör då kyrkan. Vid utredningsgrävningen framkom en härd vilket är en boplatsindikation.
Obj 5	Boplats	Specialinventering, utredningsgrävning	Fornlämning	
Obj 6	Fyndplats för ristad sten	Specialinventering	Ej fornlämning	

Fig. 2. Tabell över fornlämningar och objekt inom utredningsområdet.

Bakgrund

Samhällsbyggnadsförvaltningen i Vallentuna kommun har i uppdrag att planlägga ett område vid Bjökby gård för begravningsplats och ett område söder om Lingsbergsvägen och norr om idrottsplatsen för bland annat Hagaskolan och bostäder. I planarbetet för Hagaskolan kommer även den fortsatta sträckningen av Arningevägen in i planarbetet.

Länsstyrelsen i Stockholms län, Kulturmiljöenheten bedömde vid granskning av planerna att det fanns risk för att tidigare oregistrerade fornlämningar skulle kunna komma att påträffas i samband med markarbeten inom området. Vidare bedömdes planområdet vara så stort att länsstyrelsen kunde besluta om en särskild utredning enligt 2 kap 11 § KML, för att ta reda på om fast fornlämning berördes av planerna (1st beslut, dnr 2021-01-30315).

Uppdraget utfördes under oktober 2001. Området specialinventerades den 25 oktober då även provgropar handgrävdes inom UO 1 och UO 2. Den 30 oktober utfördes maskinschaktning vid Björkby (UO 3). Uppdragsgivare var samhällsbyggnadsförvaltningen, Vallentuna

Syfte och metod

Syftet med utredningen var att ta reda på om arbetsföretagen berörde tidigare ej registrerade fornlämningar. Utredningen har innefattat arkiv- och kartstudier, specialinventering i fält, provschaktsgrävning med maskin och handgrävda provgropar. Inmätning av provgropar och sökschakt har skett manuellt.

Topografi och fornlämningsmiljö

UO 1 omfattade ett ca 15 ha stort område mellan Lingsbergsvägen i norr och Vallentuna idrottsplats i söder. Det bestod av skogsmark och gammal åkermark med morän och svallgrus på nivåer mellan 30 och 35 m ö h. Inga fornlämningar fanns registrerade inom området men ett gränsröse och en sentida rest sten (Raä 412) fanns med i fornlämningsregistret. Risken för att okända fornlämningar, främst av boplatsskäraktar, skulle komma att beröras av detaljplanen bedömdes som stor. Området utgjordes för omkring 5500 år sedan av ett smalt sund som i slutet av stenåldern hade grundats upp till en kilometerlång dalgång mellan två större fjärdar i öster och väster. Stränderna längs sundet och dalgången borde ha medgivit goda förutsättningar för bosättning under yngre stenålder.

UO 2 omfattade ett ca 1,2 km långt vägreservat för Arningevägens förlängning mellan Lingsbergsvägen och Angarnsvägen. Sträckningen löper i huvudsak genom moränbunden skogsmark med nivåer mellan 35 och 40 m ö h, men passerar i norr den dalgång som berör UO 1. Vägreservatet berörde inga idag kända fornlämningar, men även här fanns risk att påträffa lämningar från stenålder.

UO 3 omfattade det ca 17 ha stora område kring Björkby gård där planer fanns att anlägga en begravningsplats. Områdets begränsning förändrades vid uppdragets beställning då en mindre yta av det östliga partiet med bl a en tidigare registrerad grav

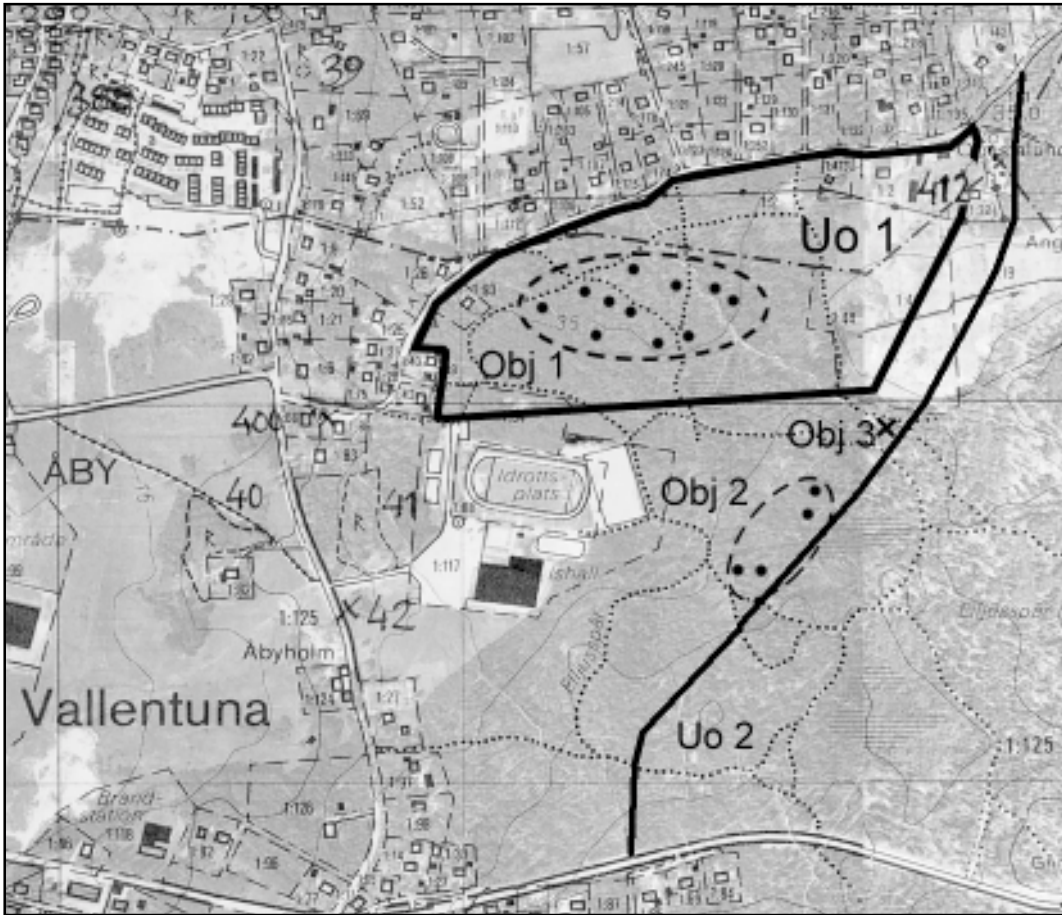

Fig. 3. Utdrag ur Ekonomiska kartan 11I Of Vallentuna och 11I Og Angarn med undersökningsområde 1 och 2, samt objekt 1-3 markerade. De svarta punkterna markerar läge för provgropar. Skala 1:10 000.

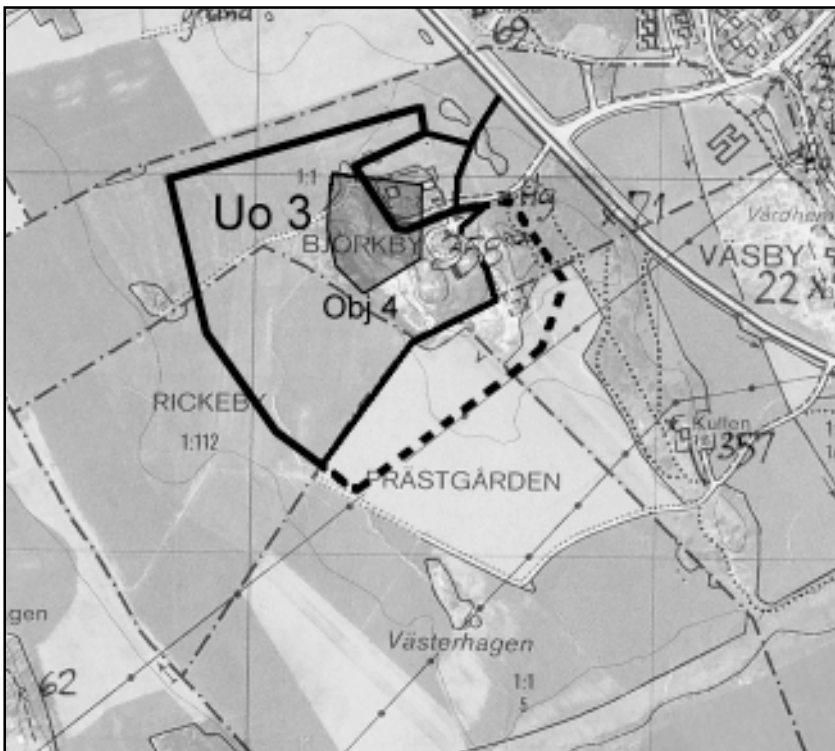

Fig. 4. Utdrag ur Ekonomiska kartan 11I Of Vallentuna med undersökningsområde 3 och objekt 4 markerade. Den prickade linjen visar den ursprungliga utsträckningen på undersökningsområde 3. Skala 1:10 000. (För en mer detaljerad bild av området se fig. 5).

(Raä 358) togs bort från utredningsområdet (fig. 4). Denna stensättning ligger olyckligt exponerad i kanten av en äldre täkt med risk för erosion.

Utredningsområdet 3 utgjordes i huvudsak av åkermark med postglacial finlera mellan 10-15 m ö h, men i östra delen även av impedimentmark med isälvsand med nivåer omkring 20 m ö h i anslutning till Björkby bytomt. På grund av att en stor del av marken sydöst om Björkby består av sand har området också utnyttjats som sandtäkt. Det är en ganska omfattande yta som blivit föremål för denna verksamhet (fig. 5). Efter att täktverksamheten upphört utnyttjades området som avskäpningsplats och vissa täktgropar fylldes igen med bland annat byggmaterial. Ännu är ej soptippens fulla innehåll och miljöstatus kartlagd, men detta arbete pågår för närvarande (muntlig uppgift Anders Foreaux, byggnadskontoret, Vallentuna kommun).

Det äldsta skriftliga belägget för Björkby dateras till 1538 (muntlig uppgift S. Rahmqvist, Riksantikvarieämbetet). En geometrisk avmätning av Björkby genomfördes 1635 (LM Akt 10:59). Kartan visar bland annat tomtens utsträckning.

Närheten till Björkby bytomt samt stensättning indikerade att ytterligare fornlämningar kunde finnas i området.

Tidigare undersökningar

Trots att det inom Vallentuna socken utförts en mängd arkeologiska undersökningar finns inga tidigare arkeologiska studier inom utredningsområdena.

Resultat

Vid inventeringen påträffades inga nya fornlämningar, men inom alla tre utredningsområden grävdes antingen provrutor eller provschakt för att söka efter ej synliga fornlämningar (fig. 3 och 5). Endast i utredningsområde 3, vid Björkby framkom vid provschaktning en ny fornlämning (Obj 5).

Utredningsområde 1

Obj 1 utgjordes av ett lämpligt boplatssläge på ett mot söder exponerat sandigt parti omkring 35 m ö h beläget på norra sidan av ett smalt sund som i slutet av stenåldern grundats upp till en kilometerlång dalgång mellan två större fjärdar i öster och väster. Inom ytan grävdes 11 provgropar för hand. Inga fynd eller anläggningar påträffades. Objektet utgör inte fornlämning. I fornlämningsregistret fanns sedan tidigare registrerat ett gränsröse och en sentida rest sten (Raä 412) men dessa betraktas ej som fornlämningar.

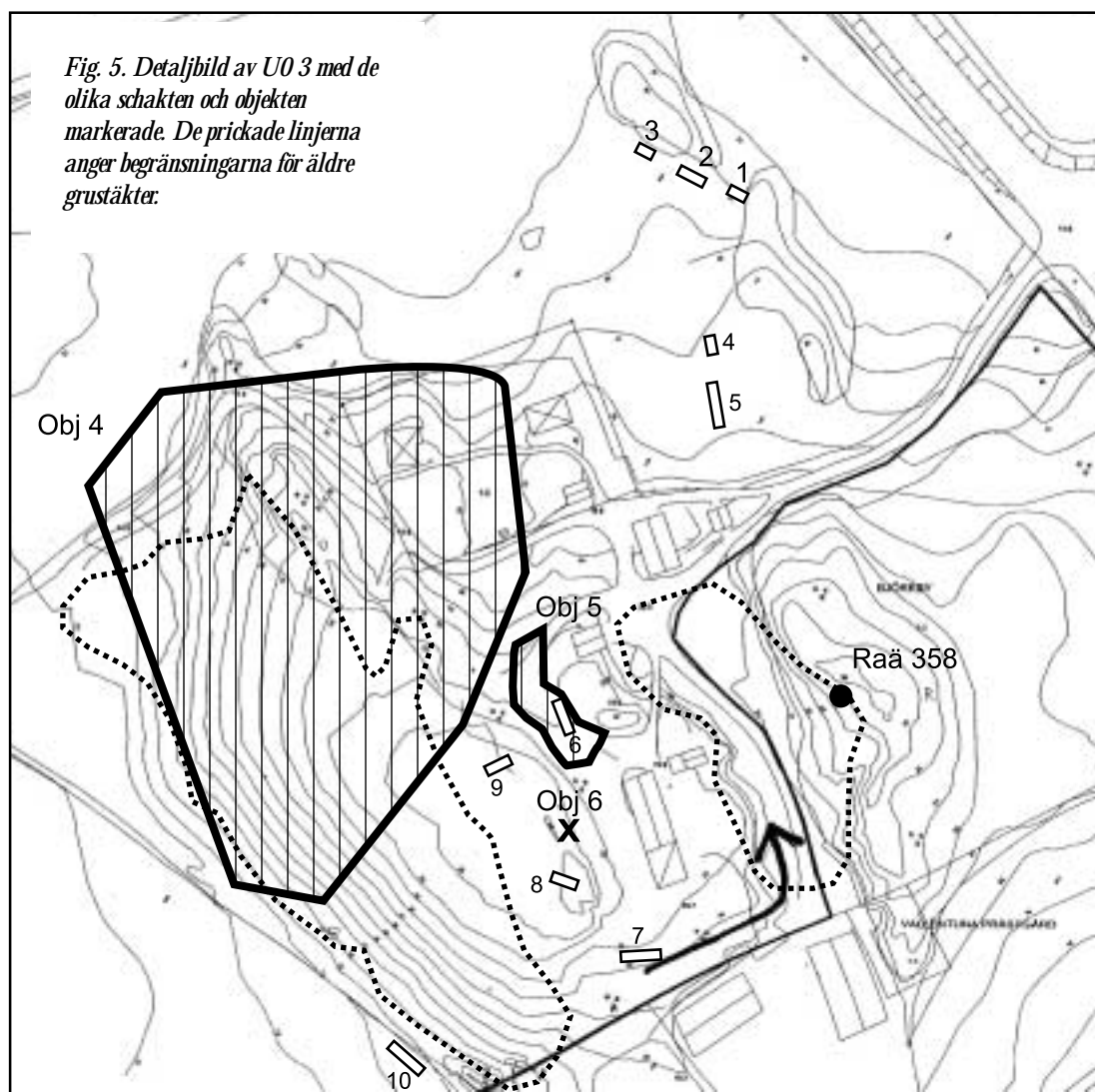
Utredningsområde 2

Inom det 1,2 km långa vägreservatet grävdes fyra provgropar för hand på topografiskt lämpliga boplatsslägen (Obj 2) men inga fynd eller anläggningar framkom. Objektet utgör inte fornlämning. Omedelbart väster om vägsträckningen vid Obj 3 registrerades ett odlingsröse, ca 5 meter i diameter och 1,0 meter hög. Stenpackningen var inte övertorvad och bestod av 0,3-0,5 meter stora skarpkantade stenar. Objektet utgör inte fornlämning.

Utredningsområde 3

Området utgörs av närområdet kring Björkby gård vars äldsta kartografiska belägg går tillbaka till 1635 då en geometrisk ägomätning gjordes (LM akt 10:59). Tomtens utsträckning har här fått objektnummer 4 (fig 5). I hagen, söder om befintlig mangårdsbyggnad och infartsväg syns rester efter husgrunder. Större delen av bytomtens södra-västra delar har som tidigare beskrivits blivit föremål för genomgrävning och återfyllning och här återstår troligen inga rester efter bebyggelsen. Bebyggda by- och gårdstomter i Stockholms län åtnjuter idag inte något lagskydd, men ändras markanvändningen så omvärderas också fornlämningsstatus.

Något nerdraget öster om den högsta platån söder om bytomten påträffades vid provschaktning en härd (Obj 5). Fyndet tyder på att här har en äldre bebyggelse legat. Tyvärr är det mycket goda läget ovanpå platån inte intakt, men nedanför (öster om) finns ett område med en förmodad ursprunglig markyta. I anslutning till platån och den intakta ytan gjordes ett fynd av en ristad sten (Obj 6). Vid en första anblick såg fragmentet ut att kunna komma från en runsten, men vid närmare studie har den avfärdats som sådan (muntlig uppgift M. Källström, doktorand i Nordiska språk vid Stockholms universitet). Av de två sista objekten är det endast Obj 5 som är en lagskyddad fornlämnning men den har inte avgränsats inom ramen för denna utredning.

Slutord

Inom de två östligt belägna utredningsområdena (UO 1 och 2) fanns sedan tidigare endast ett gränsröse och en sentida rest sten (Raä 412) registrerade i fornlämningsregistret. Utredningen kunde endast lägga till ett odlingsröse (Obj 3), vilken inte heller den utgör en lagskyddad fornlämning. Med andra ord kommer exploateringsplanerna för dessa två områden inte att beröra några lagskyddade fornlämningar.

Omedelbart utanför utredningsområde 3 ligger en tidigare registrerad grav (Raä 358). Denna stensättning ligger olyckligt exponerad med risk för erodering i kanten av en äldre täkt. Området i stort har varit föremål för täktverksamhet och det var vid inventeringen svårt att identifiera orörda delar. Utredningsschaktningen kunde dock lokalisera en yta med bebyggelseindikationer (Obj 5) vilken utgör fast fornlämning.

Observera att det till varje fornlämning hör ett skyddsområde vars storlek är beroende av fornlämningens art och betydelse. Observera också att det nypåträffade fornlämningen – Obj 5 – inte har avgränsats inom ramen för utredningen och att dess utsträckning därmed är okänd. Länsstyrelsen i Stockholms län är tillståndsgivande myndighet för eventuella ingrepp i fasta fornlämningar och fornlämningsområden.

Referenser

Schierbeck, A. 1991. Uppland, Vallentuna socken, huvudvattenledning mellan Upplands-Väsby – Vallentuna, Del 2. Arkeologisk utredning, etapp 1. Riksantikvarieämbetet. Byrån för Arkeologiska Undersökningar. Rapport.

Lantmäteriverket, Gävle. Arkiv.

Administrativa uppgifter

Eget dnr:	2001: 106
Länsstyrelsens beslut, dnr:	2021-01-30315
Ärende:	Arkeologisk utredning
Belägenhet:	Ekonomiska kartan, blad 11I Of Vallentuna (118 05) samt 11I Og Angarn (118 06).
Fältarbete:	25:e respektive 30:e oktober 2001
Arkeologisk personal:	Margareta Boije, Lars Andersson och Åsa Berger.
Arkivmaterial:	Förvaras på Stockholms läns museum

Bilaga 1. Provgrops- och schaktbeskrivningar

Utrednings- område/Objekt	Antal gropar	Schakt	Storlek	Djup	Material	Anmärkning
Uo 1/Obj 1	11		0,4-0,5 m	0,25-0,3 m	Mylla och därunder sand.	I norra delen förekommer berg i botten.
Uo 2/Obj 2	4		0,4-0,5 m	0,25-0,3 m	Mylla och därunder morän.	
Uo 3		S 1	10x1,3 m (NV-SO)	0,3-0,4 m	0,2 m tj ploglager, därunder moig morän.	I östra delen lera i botten.
Uo 3		S 2	8x1,3 m (NV-SO)	0,3 m	0,2 m tj ploglager, därunder moig morän.	
Uo 3		S 3	4,5x1,3 m (NV-SO)	0,3 m	0,2 m tj ploglager, därunder moig morän.	
Uo 3		S 4	5x1,3 m (NNV-SSO)	0,3-0,4 m	0,2 m tj ploglager, därunder moig lera.	
Uo 3		S 5	11x1,3 m (NNV-SSO)	0,3-0,4 m	0,2 m tj ploglager, därunder sand.	
Uo 3/Obj 5		S 6	8x1,3 m (NNV-SSO)	0,1-0,3 m	0,05 m tj torv, därunder sandig morän.	Ca 2 m från NNV änden framkom en hård, 0,7 m diam med rikligt med skörbränd sten och sot.
Uo 3		S 7	7x1,3 m (O-V) och 6x1,3 m (N-S)	0,2 m	0,05-0,1 m tj torv, därunder sand.	
Uo 3		S 8	5x1,3 m (O-V)	1,7 m	Fyllnadsmassor	
Uo 3		S 9	4x1,3 m (NNO-SSV)	0,5 m	Fyllnadsmassor	
Uo 3		S 10	10x1,3 m (O-V)	0,4 m	0,2 m tj ploglager, därunder sand.	